

Bülent HOCA
Üniversite Konseyleri Derneği

DIŞA BAĞIMLILIĞIN BİLİMİN ÖNÜNDE YARATTIĞI ENGELLER

Bilimin gelişmesi açısından ülkeler arasında büyük farklar vardır (Cole ve Phelan, 1999). Buna karşın bilimin neden bazı ülkelerde hızlı bazı ülkelerde yavaş geliştiği üzerine yapılan çalışmalar oldukça azdır (Schofer, 2004). Bilim üzerine bu konu ile başka pek çok konuyu kapsayan ve bu çalışmada da geniş olarak yararlanılacak en önemli eser Bernal'e aittir ve 1939'da yazılmıştır. Genel olarak kişi başına milli gelirin büyük olduğu ülkelerde daha fazla SCI endeksine giren makale üretildiği gözlenmektedir (May, 1997). Bu gözlemin de desteklediği yaygın kanı az gelişmiş ülkelerde, az kaynağın az bilimsel üretime neden olduğudur. Bu bildiri de bu kanının ötesine geçilmeye çalışılarak Türkiye örneğinden hareketle bağımlı ülkelerde bilimsel gelişmenin önündeki engeller ayrıntılandırılmaya ve emperyalist-kapitalist sistem içinde bütünsel bir bağlama oturtulmaya çalışılacaktır. Bu ve benzeri çalışmaların, bilim üzerine de bilimsel düşünmeyi teşvik edeceğine ve az gelişmişliğin sebep olabildiği karamsarlığın aşılmasına yardımcı olacağına inanılmaktadır.

Engeller dört başlıkta ele alınacaktır:

1- Kaynak yetersizliği: Elbette sermaye birikimi az olan gelişmekte olan kapitalist ülkelerde bilime ayrılacak kaynaklar da yetersiz kalabilmektedir. Ancak sorunu sadece sermaye birikiminin yetersizliğiyle açıklamak yanlış olacaktır. Aksi halde sermaye birikiminin az olduğu ülkelerin geriliğe mahkum olduğu sonucu çıkar. Burada üç faktör etkilidir. Birincisi mevcut kaynaklara faiz vb. gelirler biçiminde yabancı ve yerli mali tekellerce el konmasıdır. Türkiye'nin senelerdir borcunun çok ötesinde faiz ödediği bir gerçektir. Bu mali bağımlılıktan kurtulmak gereklidir. İkincisi ve ilki kadar önemli olan planlamanın olmamasıdır. Kaynakların akılcı kullanılmaması, örneğin Türkiye'de yatırımların bugün ağırlıklı inşaat, perakende, dayanıklı tüketim malları gibi ya bilimsel/teknolojik üretim gerektirmeyen ya da az gerektiren sektörlerde yoğunlaşmasının, teknolojik/bilimsel gelişmeye az kaynak ayrılmasına neden olmaktadır. Kaynakların akılcı olmayan biçimde bilimsel gelişmenin önünü açmayan sektörlerle harcanması, ülkenin bağımlı olduğu dünya emperyalist-kapitalist sisteminin yarattığı uluslararası işbölümü içindeki yeri ile ilgilidir. İlk ikisinin sonucu da olan üçüncü faktör, ülkenin yetişmiş insan kaynağının da "beyin göçü" adı verilen olguyla emperyalist ülkelere gitmesi ve hatta orda kalmasıdır. Bu sadece ekonomik değil aynı zamanda ideolojik/kültürel bir olgudur yani bir motivasyon sorunudur.

2- Bilime ayrılan kaynakların yanlış dağıtımı: Kaynak yetersizliğinin etkisini artıran bir diğer engel mevcut kaynakların yanlış dağıtımıdır. Kaynaklar planlı biçimde öngörülecek ülke çıkarlarına göre değil de, AB, NATO gibi kuruluşların seçtiği projelere göre dağıtılmaktadır. Türkiye bilime ayırdığı kendi sınırlı kaynaklarını bile AB aracılığıyla kullanılmaya başlamıştır. Ar-Ge'ye ayrılan kamu kaynaklarının önemli bir bölümü, bir bilim ve teknoloji politikası doğrultusunda üniversitelerimize ve TÜBİTAK gibi araştırma kurumlarımıza aktarılmak yerine, Avrupa Birliği'ne teslim ediliyor. Örneğin Başbakan Yardımcısı Abdüllatif Şener, 240 milyon avro ödeyip 60 milyon avro geri aldığımızı, yani 180 milyon avroluk bir yardımda bulunduğumuzu açıklamıştır (http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=61957&ForArsiv=1). Geri aldığımız 60 milyon avro da, Avrupa Birliği'nin onayladığı, yani ülkemizin öncelikli gereksinimleriyle uyumlu olmaları hiç de zorunlu olmayan projelerde kullanılmaktadır. Bunların çoğunda da, Türkiyeli kuruluşlar, ikincil, hatta üçüncül roller üstlenmektedir. 6. Çerçeve Programı kapsamında sunulan her 100 projeden 85'i reddedilmiştir.

Ülke çıkarına yeterince hizmet etmeyen bilimin toplumsal meşruiyeti zayıflamakta, gerici ideolojilerin bilimsel üretime engel olmasına zemin kazandırmaktadır. Zira toplumun sonuçlarından

yararlanamadığı bilime kaynak ayırmasını talep etmek basitçe meşruiyet kazanamamaktadır. Bilimin ülke için olduğunun gösterilmesi gereklidir.

3- Gerici ideolojiler: Başta dinci gericilik olmak üzere gerici ideolojiler yüzlerce yıldır olduğu gibi bugün de bağımlı ülkelerde bilime, bilimsel düşünceye, bunlara değer verilmesine engel olmaya devam ediyor. Evrim tartışmasında olduğu gibi biyoloji gibi bilimlerde bu engelleme açık olmakla birlikte, her alanda bilimin ihtiyaç duyduğu özgürlük, özgünlük ve yaratıcılığın önünde gerici ideolojiler engel olmaktadır. Pek göze batmamakla birlikte liberalizm de bir engeldir. Zira neredeyse ülke çıkarlarının önemsizliğini ve sahte bir evrenselliği sloganlaştırmış olan liberal ideoloji, bilim insanlarının çalışmalarının sonuçlarının sorumluluğundan bağışık olduklarını ileri sürmekte ve bilimle toplum arasındaki mesafeyi büyütmektedir. Böylece bu mesafede diğer gerici ideolojilerin beslenmesine de zemin sağlamaktadır.

4- Taklit/yaratıcılık yoksunluğu: Batı'da bilim sorunlardan muaf olmadığı halde, bağımlı ülkelerdeki bilim çevrelerinde Batı'ya eleştirel olmayan bir yaklaşım hâkimdir. Bu Batıcılık'ta da yine liberalizmin açık sorumluluğu vardır. Oysa Batı'da kolektif bilim üretiminden uzaklaşma, bireycilik, rekabet, aşırı uzmanlaşma, organizasyon sorunları, bilimsel üretimin etkinliğini azaltmakta hatta verilerin çarpıtılması gibi açık ve tehlikeli ahlaki, bilimsel ihlallere neden olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bağımlılık, emperyalist-kapitalist sistem, bilimsel gelişme.

Kaynaklar:

- http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/btyk/13/13btyk_karar.pdf
- http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=61957&ForArsiv=1
- Bernal, J. D. (1967 [1939]), The Social Functions of Science, MIT Press, Cambridge
- Cole, S. ve T.J. Phelan (1999), The Scientific Productivity of Nations, Minerva, No.37, s.1-23
- May, R.M. (1997), The Scientific Wealth of Nations, Science, 7 February 1997:
- Vol. 275. no. 5301, s. 793 – 796
- Schofer, Evan (2004), Cross-national Differences in the Expansion of Science, 1970-1990,
- Social Forces, No.83/1, s. 215-248